

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגליון - הרב שמואל אינגבר.

"וכל דם לא תאכלו" (ויקרא ז', כ"ו)

איסור אכילת דם הוא איסור חמור ביותר, ומופיע בלא פחות מאחד עשר פסוקים בתורה. הגמ' במס' **כריתות** (כ"י ע"ב - כ"ב ע"א) דנה בהרחבה אילו סוגי דם נאסרו ואילו הותרו, על אילו יש רק איסור לאו, ועל אילו יש גם חיוב כרת. הגמ' מביאה בשם **רבא** שישנם בתורה **שלושה כריתות וחמשה לאוין**, הנלמדים מחלק מפסוקים אלו, ומפסוקים אחרים לומדים פרטים נוספים באיסור אכילת דם. במאמר זה לא נדון בפרטי הדינים הנלמדים בספרא ובגמ' מפסוקים אלו, אלא בעיקר בחומרת האיסור ובטעמים שנתנו הפרשנים השונים לאיסור חמור זה, וברור שהטעמים והחומרה קשורים זה בזה.

נושא א' - י"א הטעמים לאיסור

א. **כנגד עבודה זרה** - **'רמב"ם'** בספרו **'מורה נבוכים'** (ג', מ"ו) אומר שהגויים היו אוכלים את הדם, מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים, וכשאכל אותו מי שאכלו כבר השתתף עם השדים, ויבואוהו ויודיעוהו העתידות. ובאה התורה השלמה ליודעיה - להסיר אלו החליים הנאמנים, ואסרה אכילת הדם. ועשתה **חיזוק באיסורו**, כמו שעשתה **ב'עבודה זרה'** בשוה. וציותה להזותו על ה'מזבח', ושמה העבודה כולה - לשפכו שם, לא לאספו. וציוה לשפוך דם כל בהמה שתשחט, אף על פי שאינה 'קרבן'.

ב. **היעוד של הדם שיינתן על המזבח** - **'רמב"ן'** מסביר שהדם נאסר, מפני שניתנו לנו להיות על המזבח לכפר על נפשותינו, והוא חלק השם. והתורה אסרה גם דם חיה ועוף למרות שאינם מקרבים על המזבח, כי ה' רצה להרחיקנו מכל דם שלא נשגה בו.

ג. **אין לבעל נפש שיאכל נפש, כי הנפשות כולן לאל** - מוסיף **'רמב"ן'**, שה' ברא את כל הנבראים לצורך האדם. ובתחילה התיר לאדם הראשון רק את הצומח ולא את בעלי הנפש, אך לאחר שבעלי החיים ניצלו במבול בזכותו של נח, התיר להם השחיטה, אך התיר להם רק את גופם לצורכנו, ושתהיה הנפש שבהם לכפרה לאדם, לא שיאכלוהו כי אין לבעל נפש שיאכל נפש, כי הנפשות כולן לאל.

ד. **אין לאדם לאכול נפש** - בעל **'בלי יקר'** סובר שעיקר טעם האיסור הוא: **"שלא יאכל הנפש"**, בלי קשר להקרבתו על המזבח. ומה שאומרת התורה שהדם ניתן על המזבח, זה רק להוכיח שהנפש נמצאת בדם, שהרי נתתיו לכפר על נפשותיכם. אבל עיקר האיסור בגלל שאין לאכול נפש, וממילא הטעם הזה קיים גם בחיות ועופות שלא נקרבות על המזבח, כי גם בדמם יש נפש.

ה. **השפעה שלילית של נפש החי על נפש האדם** - ועוד מוסיף **'רמב"ן'** להסביר, שדבר הנאכל ישוב בגוף האוכל והיו לבשר אחד, ואם יאכל אדם נפש כל בשר, תהיה עובי וגסות בנפש האדם, ותשוב קרוב לטבע הנפש הבהמית אשר בנאכל, ואין ראוי לערב הנפש הנכרתת בנפש הקיימת, אבל תהיה לה כפרה על המזבח לרצון לפני ה'.

ו. **הדם מורה על מידת הדין** - **'ר' יצחק אברבנאל'** מביא בשם **'המקובלים'** על הפסוק: **"דודי צח ואדום"**, שאדום הוא מדת הדין, והצח הוא מדת רחמים, ולכך צוה יתברך להקריב לפניו מה שיורה על מדת רחמים והוא החלב, ומה שיורה על מדת הדין והוא הדם, לרמוז שגם את זה לעומת זה עשה האלהים.

ז. **הדם הוא סיבת הבריאות הגורמת לחטאים** - בהסבר נוסף שמביא **'ר' יצחק אברבנאל'** הוא אומר, שהבריאות והיופי הוא סבות החטא. וסבות הבריאות הוא הדם, וסבות היופי הוא השומן, ומי שדמו רותח הוא חוטא. וכן השומן סבות החטא כמו שאמר הכתוב (דברים ל"ב ט"ו) וישמן ישורון ויבעט. ולכך צוה השם שישפרו על מזבחו שני הדברים הגופניים, והם המביאים האדם לחטא שהם הדם והשומן, לרמוז שכן ראוי שיעשה האדם שישפרו ויבטל תאוותיו והדברים המביאים אותו לחטא.

ח. **באי אכילת דם כאילו מקריב דמו על המזבח** - טעם נוסף שמביא **'ר' יצחק אברבנאל'** בשם **'הדרשנים'**, שהתענית הוא כקרבן, שבו מתמעטים הדם והשומן וכאלו המתענה יקריב חלבו ודמו. ומעיר: **"וגם זה טעם נכון הוא"**.

ט. **הקרבת הדם על המזבח כהודאה בחטאים** - טעם נוסף מביא **'ר' יצחק אברבנאל'** בשם עצמו, ואומר שהעונות נמשלו לאודם, והסליחה נמשלה ללובן, ולזה צוה יתברך שיגישו על מזבחו הדם לרמוז שהם מודים על חטאתם לפניו, ושיקריבו ג"כ החלב לרמוז לסליחה. ומפני סבות אלה בחר השם בדם להזות ממנו במקדש ולהקריבו על המזבח, ואסר אכילתו.

י. **איסור אכילת דם מפני הנפש המגולגלת בה** - בעל **'שפתי כהן'** (ויקרא י"ז, י"ז) שואל למה נאמר בפסוק י"א: **"כי נפש הבשר בדם הוא"**, ולא כמו שנאמר בציווי: **"כי נפש כל בשר דמו הוא"**, שהרי לבשר אין נפש? וכן מדוע נאמר: **"ואני נתתיו לכם על המזבח"**, שאם הוא **על המזבח** הוא אינו **לכם**. וכן מדוע נאמר **בנפש יכפר**, היה צריך לומר **על הנפש יכפר**, ועוד מה נתחדש עכשיו שאמר בפסוק י"ב: **"על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכס לא תאכל דם"**, כאילו שעכשיו התחדש משהו שלא היה ידוע קודם. ומסביר, שידוע הוא שסוף הגלגול הוא **בהמה טהורה**, ולזה היה הדם נזרק על המזבח, לעילוי הבהמה, ולעילוי נפש המביאה, ואם יאכל הדם - מונעו מלהשלים גלגולו. ולזה אמר **'ונתתי פני בנפש האוכלת'**, כי עירב נפשו עם הדם שהוא גם כן נפש. וזו היא משמעות **'כי נפש הבשר בדם הוא'**, שהנפש של האדם מתגלגלת בדם הבהמה. ולכן העונש - **'והכרתי אותה מקרב עמה'**, מדה כנגד מדה, הוא לא הניחה להשלים גלגולה ולהתקרב לעמה, גם כן הוא לא יתקרב אלא יכרת.

ועל איסור אכילת דם המופיע בפרשת **'ראה'**: **"רק הדם לא תאכלו"** (דברים י"ב, ט"ז), מבאר בעל **'שפתי כהן'** על דרך הרמז, שדם הוא מלשון **דמים** שהוא לשון **שכר**, ורומז לאדם שלא יאכל שכרו בעולם הזה, ויסבול עול הגלות, ויניח השכר לעולם הבא. וזה פירוש הפסוק: **"על הארץ תשפכנו כמים"**, מה המים עושין פירות לבסוף, שמעלין עשבים ודשאים ומגדלין פירות ואין פירותיהן ניכרין אלא לבסוף, כן השכר אינו אלא לבסוף. **על הארץ** היא הארץ הידועה שהיא העולם הבא.

יא. **נפש הבהמה שבדם מנתקת את נפש האדם ממקורה** - בעל **'אור החיים'** הקדוש מסביר עפ"י פנימיות התורה, שנפשות עם בני ישראל הם ממדרגה שאין למעלה ממנה, בסוד **'חלק ה' עמו'** (דברים ל"ב, ט'), ולמרות שהם בעולם התחתון, הרי הם דבוקים בחוט

של חסד עד מקום שורשם בסוד אומרו 'יעקב חבל נחלתו' (שם). ונפש הבהמה היא ממדרגה התחתונה אשר יתייחס מקומה אל קליפת נוגה. וכאשר אדם אוכל מדם בהמה שהנפש יוצאה בו, הנפש הבהמית קונה מקומה בנפש אדם, ואז השורש העליון מתנתק ממנו, ולכן העונש הוא כרת, שה' יכרות את החוט הקשור בשרשו שהוא מקום כללות נפשות עם ה', והוא אומרו מקרב עמה.

נושא ב' - החומרה שבאיסור - על השאלה מדוע איסור זה כל כך חמור, ובא לידי ביטוי גם בעונש הכרת שעליו, וגם בריבוי הפסוקים המדברים על איסור זה, ניתנו מספר הסברים, וחלקם קשורים לטעמים שהובאו לעיל :

- א. **'רמב"ם'** סובר שהתורה החמירה באיסור זה כמו שהחמירה בע"ז, כי היו רגילים לאכול דם כדי שיבואו השדים ויגלו להם עתידות.
- ב. בעל **'שפתי כהן'** מסביר, שאין לאכול דם כי נפש אדם מתגלגלת בדם הבהמה, וכאשר מקריב את הדם מגיעה הנפש לתיקונה. ולכן העונש חמור - **'והכרתי אותה'**, מדה כנגד מדה, הוא לא הניחה להשלים גלגולה ולהתקרב לעמה, גם כן הוא לא יתקרב אלא **יכרת**.
- ג. בעל **'אור החיים'** הקדוש מסביר שהעונש הוא **כרת**, כי נפש הבהמה שבדם גורמת לנתק את נפש האדם משורשה, ולכן ה' **יכרות** את החוט המקשר בין האדם למקום כללות נפשות עם ה', והוא אומרו מקרב עמה.

נושא ג' - סיבת ריבוי הפסוקים שבאיסור דם

- א. **כי הדם נבלע באיברים** - **'חזקוני'** מסביר, כי בגלל שהדם נבלע באיברים, מה שאין כן בחלב וגייד, ולכן צריך יותר להזהיר על הדבר.
- ב. **ללמד שגם גדולי ישראל וגם הפחותים חייבים בכרת** - בעל **'אור החיים'** הקדוש אומר, שמיכיון שהבהמה שהיא עצמה טהורה, ובשרה מותר באכילה, היינו חושבים שאולי איסור אכילת הדם שלה, תחול, דווקא על אלו שהם בדרגה רוחנית גבוהה, או הפוך שתשפיע דווקא על נפש שהיא קלת הערך. לכן נתחכם הבורא וריבה כל הריבויים הני"ל, ללמד שבין גדול ובין קטן נמצאים בעונש כרת.
- ג. **כי היה קשה לישראל לפרוש מאכילת דם** - **'רבנו בחיי'** אומר, שבני ישראל היו שטופין במצרים באכילת הדם בעבודת השדים, ומטעם זה הוצרכה תורה להזכיר איסורו כמה פעמים, וכל שכן כשהיה מביא האדם לידי עבודת אלילים.
- ד. **שבע אזהרות כנגד ימי השבוע ושנות האדם** - בעל **'שפתי כהן'** אומר : **"ותמצא שבע פעמים הזהירה תורה על הדם כנגד ימי השבוע וכנגד ימי שנותינו שבעים שנה**, לומר שלא נאכל שכר המצוה שעשה אותו יום ואותה שנה... כדי שיאיר לך אותו יום לעולם הבא". ולדעתו, האיסור לא לאכול את הדם רומז, שאדם לא יאכל את הדמים, כלומר את שכרו, בעולם הזה ויאירו לעולם הבא.
- ה. **ריבוי הטעמים הוא סיבת ריבוי הפסוקים** - **ונראה להוסיף**, שריבוי הפסוקים בא ללמד על טעמים שונים שבאיסור אכילת דם. ומכל הקשר לומדים על טעמים ופרטים שונים שישנם באיסור, וביניהם : 1. איסור דם בבהמות שמקריבים על המזבח. 2. בבהמות חולין. 3. בחוץ לארץ. 4. בזמן שאין בית המקדש. 5. בחיות ועופות. 6. בדם הנפש. 7. איסור אבר מן החי. 8. בדם התמצית. 9. בדם האיברים. 10. בדם בכור בעל מום. 11. להזהיר גדולים על הקטנים, ולכן יש צורך בפסוקים רבים המדברים על איסור זה.

נושא ד' - הסבר פסוקים - בפרשת **'צו'** מובא איסור אכילת דם בפסוק הבא : **"וכל דם לא תאכלו בכל מושבתכם, לעוף ולבהמה. כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההוא מעמיה"** (ויקרא ז', כ"ו - כ"ז). ויש לדון במספר שאלות :

א. יש לעיין בסדר המילים בפסוק. במילה - **'מושבותיכם'** יש טעם **אתנחתא**, כאילו נגמר חלק ראשון של הפסוק, ולאחר מכן מובא : **"לעוף ולבהמה"** כפסקה בפני עצמה. יוצא, שבתחילה התורה אומרת היכן אסור לאכול, ורק אחר כך אומרת איזה דם אסור לאכול. היה מתאים יותר לכתוב : **"וכל דם לעוף ולבהמה לא תאכלו בכל מושבותיכם"** ואכן **'רש"י'** מפרש קודם את המילים : **"לעוף ולבהמה"**, ורק אח"כ את המילים : **"בכל מושבותיכם"**, אך יש לשאול מדוע הוא משנה מסדר הפסוק.

ונראה לומר, שבפסוקים אלו ישנם שני דינים, הראשון **בפסוק כ"ו** שאסור לאכול דם, והשני **בפסוק כ"ז** העונש של כרת לאוכל דם, ושני הדינים הללו הם רק בדם עוף ובהמה. לכן התורה כתבה את המילים - **'לעוף ולבהמה'** ביניהם בסוף פסוק כ"ו, בכדי שיהיה צמוד גם לפסוק כ"ז, בכדי ללמד שגם עונש הכרת הוא דווקא באוכל דם של עוף ובהמה. אמנם, **רש"י** פירש קודם את המילים **'לעוף ולבהמה'** כפי מה שהיה צריך לכתוב לפי פשט הדברים.

ב. **"לעוף ולבהמה"** - כמו כן, צריך להבין את הניקוד של האות **'ל'** במילים אלו : **"לעוף ולבהמה"**. היה צריך לכאורה לכתוב - **של העוף ושל הבהמה** או לפי ההצעה של הרב שטיינמן **'ב'אילת השחר'** - **'מהעוף ומהבהמה'!**

ונראה שאפשר לפרש בשני דרכים :

1. **ל'אות** - **'ל'** יש גם מובן של - **'על'**, וכמו בפסוק : **"אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא"** (בראשית כ', י"ג). ומפרש שם **'רש"י'** שפירוש המילה - **'ל'** הוא - **'על'** וכן מתרגם **באונקלוס**. ומביא **רש"י** דוגמה נוספת לאות **'ל'** כשלעצמה : **"ואמר פרעה לבני ישראל"** (שמות י"ד, ג') שפירוש - **'על בני ישראל'**. ולפי זה נוכל לומר, שמשמעות המילים - **'לעוף ולבהמה'** היא - **'על העוף ועל הבהמה'**, ופירוש הפסוק יהיה שהאיסור של אכילת דם ואיסור הכרת חלים על אכילת דם העוף, ועל אכילת דם הבהמה.
2. **ל'אות** **'ל'** יש גם משמעות של - **למ"ד התכלית**, כלומר שתכלית האיסור זה **בשביל** העוף והבהמה. ונוכל להסביר זאת על פי הטעם שהבאנו לעיל בשם **'רמב"ן'**, שתכלית הנפשות של העוף והבהמה הם לקב"ה ולא לאדם. וכן לפי הטעם של בעל **'שפתי כהן'** שבעוף ובהמה מגולגלת נפש של אדם אחר, והאיסור הוא לתועלת הנפש המגולגלת בעוף או בהמה.

בברכת פסח כשר ושמח לכל לומדי הכולל ולכל בית ישראל

ובתפילת מנע מגפה מנחלתך

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת הניכוי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11:00 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לחגובות הערות והארות ולקבלת הגליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net